

LZA prezidenta O. Spārīša uzruna LZA Pavasara pilnsapulcē, 2018. gada 5. aprīlī
Par valsti, zinātni un drošību

Cienījamie Latvijas Zinātņu akadēmijas akadēmiķi, korespondētājlocekļi, ārzemju un goda locekļi, viesi! Esiet sveicināti mūsu organizācijas Pavasara pilnsapulcē, kas veltīta Latvijas valstiskuma 100. gadadienas atcerei, mūsu zinātnes izcilāko pētnieku godināšanai un jauno zinātnieku uzmundrinājumam, rosinot viņus turpināt veidot savu zinātnisko karjeru tieši tāpēc, ka tas ir pirmatklājēju ceļš.

Valsts jubilejas atzīmēšanas gadu mēs sākam ar vēsturi, kura LZA korespondētājlocekļa Ērika Jēkabsona akadēmiskajā lekcijā mums liks pārdzīvot tās sarežģītās politiskās cīņas, kurās dzima gan Somija un Latvija, gan abas mūsu kaimiņvalstis. Šī lekcija mums atgādinās par to sarežģīto uzdevumu, ko 1920. gadā ar toreizējā ārlietu ministra Zigfrīda Annas Meierovica uzņēmību rīkotajā Baltijas konferencē, sauktā arī par Bulduru konferenci, vēlējās panākt gan jaundibinātās valstis kopā ar tolaik vēl neatkarīgo Ukrainu un Poliju, gan viņu rietumu sabiedrotie, kurus pārstāvēja Francijas un Anglijas diplomāti. Konferences gaitā sagatavotā līguma ceturtais pants neizbēgama kara ar Krieviju gadījumā paredzēja sekojošo: "Ja karš būtu neizbēgams vienai no Baltijas valstu konferences dalībvalstīm, tad turēties visiem spēkiem labi cieši kopā un visiem sabiedroties ar saviem bruņotiem spēkiem pret apvienoto ienaidnieku un tā dot tam vajadzīgo triecienu no visām pusēm. 1920. gada 16. augustā Bulduros". Tā bija iecerētās Baltijas Antantes vīzija par kolektīvās drošības pasākumiem, kuras īstenošanai bija vajadzīga saliedēta rīcība.

Vai mēs šodien, kad pēc Bulduru konferences ir pagājuši 98 gadi, varam droši sacīt, ka pretinieku tolaik izjauktā Baltijas valstu alianse ir kļuvusi saliedētāka, politiski tālredzīgāka un stratēģiski un ekonomiski spēcīgāka? Vai mūsu atjaunotās neatkarības 27 gadus mēs paši saviem spēkiem esam tikuši tuvāk šim mērķim, vai tas līdzīgi horizontam attālinās, kolīdz mēs noticam, ka esam tam pietuvojušies? Kā ir izglītībā, zinātnē un Baltijas valstu starptautiskās sadarbības plānā, mēs, iespējams, jūtam, jo paši esam iesaistīti šajās orbitās. Un es daudz neklūdīšos sacīdams, ka izglītības un zinātnes Antante lielā mērā pastāv tikai nodomu protokolu un atsevišķu sporādisku sadarbības projektu vai personisko kontaktu līmenī. Kad pirms pāris nedēļām Latvijas Drošības un aizsardzības industriju federācijas rīkotajā "Industrijas dienā 2018" es vaicāju aizsardzības ministram Raimondam Bergmanim, vai viņš ir domājis par to, kā valsts drošības stiprināšanā var piedalīties VISU nozaru pārstāvji – ne tikai inženieri un ķīmiķi, loģistikas, enerģētikas, sakaru un informācijas tehnoloģiju attīstītāji, pārtikas un transporta industrijas pārstāvji, bet arī mediķi, vēsturnieki, valodnieki, pedagogi, sociologi, juristi un mākslinieki, tad pēc maza pārdomu brīža sekoja atbilde, ka mūsu valstī šāda plāna nav.

Ja mēs 27 gadus pēc valstiskās neatkarības atgūšanas ar finansējumu zinātnei esam noslīdējuši pēdējā vietā Eiropas Savienībā, vai tā nav atbilde uz jautājumu par to, cik lielā mērā Latvijas valstī tiek domāts par mūsu kopējo stratēģisko drošību? Un kāda gan var veidoties Baltijas Antante, ja mūsu mazās valstiņas rīkojas nevis koordinēti, bet gan katra ar savu piesardzības, tālredzības un drošības mēru un pēc sava stratēģisko investīciju maka biezuma? Par kādu tālredzību gan ir iespējams runāt, ja, reaģējot uz Latvijas Izglītības un zinātnes darbinieku arodbiedrības, kā arī uz Izglītības un zinātnes ministrijas vēstuli, Finanšu ministrija šī gada 9. martā atbild sekojošo: "saskaņā ar likumu "Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2018, 2019. un 2020. gadam" VISI PĪEEJAMIE valsts budžeta finanšu līdzekļi 2018. gadam un turpmākajiem diviem gadiem ir sadalīti". Bet zinātnieki, virinādami Saeimas, Ministru kabineta un ministriju durvis, naivi cer, ka vēlēšanu gads līdzīgi "Auseklītim" atrisinās visas problēmas, un, ka nākamajā 2019. gadā zinātne var kļūt par prioritāri atbalstītu tautsaimniecības nozari.

Šo politiskās elites augstprātīgo, bezatbildīgo un mūsu valsts ekonomikai, stratēģijai un arī drošībai tuvredzīgo attieksmi divdesmit septiņos neatkarības gados esam kaldinājuši mēs paši - kurš piedaloties patērētāju sabiedrībai tik ērtajā rietumu sabiedrības labumu baudīšanā, kurš, čāpojot pa ceļu un uzmanīgi lūkojoties zem kājām, vai neuzkāps savai pa čekas maisu atirušajām vīlēm izbirušajai kartītei, un vēl citi, kurš, aplauzis sava ideālisma spārnus, cīnās vienatnē vai nu ir ieguvis

zooloģiskajā dārzā ieslodzīta ērgļa filosofisko apātiju, vai arī ar pēdējiem spēkiem ir pārlaidies pāri dzeguzes ligzdai, es gribēju sacīt – robežai. Kāda paradoksāla jēga slēpjas Latvijas Zemnieku Savienības vēlēšanu programmas 59. punktā rakstītajā, ka "LZS **uzstās** uz finansējuma palielināšanu zinātnei. **Aicināsim** palielināt zinātnes un pētniecības lomu, attīstot Latvijas zinātni, veicinot zinātnes, uzņēmumu un likumdevēju sadarbību, ar mērķi izmantot zinātnisko atklājumu un inovāciju ieviešanu". Nez kādēļ nedzirdu zālē aplausus.

Bet mēs turpinām cerēt – ar to pašu sasodīto zinātnieka ideālismu ik rītu ejam uz savām laboratorijām un stājamies pie kolbām, analizatoriem vai bibliotēku plauktiem, jo mēs domājam, ka mūsu darbs valstij būs vajadzīgs, un ka mūsu vēlētie valsts priekšstāvji rīkosies kā baņķieri, kuriem ir uzticēta mūsu nauda, vai vismaz kā dārznieki, vairojot mūsu zināšanu augļus visiem pietiekamā daudzumā. Bet no apjausmas, ka Raiņa jau pirms simt gadiem teiktajā, ka "nest ūdeni ar cauru sietu, lai tukšā mucā viņu lietu", ir bezjēdzīga nodarbošanās, kļūst bail. Bail pacelt acis un ieraudzīt, kas ir baņķieri un kas – dārznieki. Bet mēs ceram, darām, viņamies un atkal ceram, jo tāda ir cilvēka daba. Vismaz tik ilgi, kamēr viņā vēl spēks prevalē pār vājumu un spīts – pār izmisumu.

Ar Latvijas Zinātņu akadēmijas Pavasara pilnsapulci mēs vēlamies pasacīt visai sabiedrībai, ka, lai ieņemtu akadēmiskajā izcilībā vēlētos amatus, nepietiek ar autobusu, kas aizved nejaušus pasažierus ekskursijā uz kādu ciemu un iebalso Olimpā kārtējo politisko tūristu. Tieši tāpēc šodien ar dziesmām, ar atzinības rakstiem un naudas balvām godinām mūsu ievērojamākos zinātniekus, ar LZA vārdbalvām atgādinot par nozares celmlaužu uzticību savai misijai kā akadēmiskās gaitas etalonam ceļā uz ļoti tālu, bet skaistu mērķi. Tas ir gan pieredzes bagāto kolēģu novēlējums, gan avanss, gan grūts ceļš, kuru sekmīgi ir sākuši iet šodien apbalvojamie jaunie zinātnieki - Jānis Šmits, Mārcis Sējējs, Krista Suta un Signe Raudive, bet kuru citi ar starptautisku izcilību apbalvotie pētnieki saņem kā savu izcilo rezultātu novērtējumu. Un tie ir LZA goda doktori Gundega Grīnuma un Jānis Rukšāns, akadēmiķis Mārtiņš Rutkis un nākamais akadēmiķis, bet vēl korespondētājloceklis Ēriks Jēkabsons. Tas vēl nav viss. Man ir gods paziņot ar LZA Senāta balsojumu vienbalsīgi piešķirto Lielās medaļas laureātu vārdus, kurus sveiksim un kuru akadēmiskās lekcijas uzklūsīsim Rudens pilnsapulcē. Un tie ir Latvijas Universitātes farmakoloģijas profesore, akadēmiķe Vija Kluša un Latvijas Universitātes tiesību zinātņu profesors, akadēmiķis Kalvis Torgāns. Tagad gan lai manis nosauktajiem kolēģiem skan mūsu visu aplausi!

Gandarījuma un padarīta darba sajūtas papildītu jums šo Pavasara pilnsapulci! Lai mūsu darbs ir velte Latvijas dibināšanas 100. jubilejai un lai pietiek ko darīt arī nākamajiem simt gadiem!